

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з науково-педагогічної,
методичної та виховної роботи

_____ О.А. Лагоднюк

« ____ » _____ 2020 р.

07-03-148

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

ПСИХОЛОГІЯ СОМАТИЧНИХ ХВОРИХ

PSYCHOLOGY OF SOMATIC PATIENTS

для здобувачів I (бакалаврського) рівня вищої освіти

for applicants and (bachelor) level of higher education

спеціальності 053 «Психологія»

specialty 053 «Psychology»

Рівне-2020

Робоча програма навчальної дисципліни «**Психологія соматичних хворих**» для здобувачів I (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються за ОПП «Психологія» спеціальності «Психологія». Рівне: НУВГП, 2020. 18 с.

Розробник: Примачок Л.Л., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри суспільних дисциплін
Протокол від «17» січня 2020 р. № 8

Завідувач кафедри суспільних дисциплін

Олексін Ю.П.

Керівник групи забезпечення
спеціальності

Оксентюк Н.В.

Схвалено Науково-методичною радою з якості ННІ ЕМ
Протокол від «06» лютого 2020 р. № 3

Голова Науково-методичної ради з якості ННІЕМ

Ковшун Н.Е.

© Примачок Л. Л., 2020 рік
© НУВГП, 2020 рік

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Психологія соматичних хворих» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 053 «Психологія».

Метою курсу є ознайомлення студентів із психологічними особливостями людини, яка страждає на хронічні соматичні захворювання. Розглядаються психологічні чинники ризику та антиризiku соматичних та психосоматичних захворювань; зміни та трансформація особистості протягом хронічного соматичного захворювання; проблема гострого та хронічного психоемоційного напруження, його роль у виникненні та протіканні соматичних захворювань; психологічні аспекти превентивної медицини; основні проблеми психодіагностики в клініці соматичних захворювань; принципи, методи та технології психокорекційної роботи з групами таких хворих.

Вивчення даного курсу базується на вже засвоєних студентами основних положеннях таких навчальних дисциплін, як: «Загальна психологія», «Психодіагностика», «Клінічна психологія», «Диференційна психологія», «Психологія здоров'я», «Корекційна психологія».

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Психологія соматичних хворих» вивчає основні психологічні чинники, що впливають на розвиток соматичних та психосоматичних захворювань; психологічні фактори формування здорового стилю життя населення; психодіагностичні методики, що застосовуються в клініці соматичних хворих; основні принципи, підходи і методи психологічної допомоги соматичним хворим.

Мета викладання навчальної дисципліни «Психологія соматичних хворих» полягає в ознайомленні студентів із психологічними особливостями людини, що страждає на хронічні соматичні захворювання. Розглядаються психологічні чинники ризику та антиризiku соматичних та психосоматичних захворювань; зміни та трансформація особистості протягом хронічного соматичного захворювання; проблема гострого та хронічного психоемоційного напруження та його роль у виникненні та перебігу соматичних захворювань; психологічні аспекти превентивної медицини; основні проблеми психодіагностики в клініці соматичних захворювань; принципи, методи та технології психокорекційної роботи з цими групами хворих.

Ключові слова: клініка, превентивна медицина, психосоматика, психосоматичні хворі, чинники ризику, внутрішня картина хвороби, еталони здоров'я, моделі здоров'я, психічне здоров'я, стрес, періоди життя, професійне вигорання, емоційне вигорання, психопрофілактика, психодіагностика, психокорекція, групи хворих, психологічні чинники, перебіг захворювання, здоровий стиль життя.

Abstract

The discipline "Psychology of Somatic Patients" studies the main psychological factors that influence the development of somatic and psychosomatic diseases; psychological factors of forming a healthy lifestyle of the population; psychodiagnostic techniques used in the somatic patients' clinic; basic principles, approaches and methods of psychological care for somatic patients.

The purpose of teaching the discipline "Psychology of somatic patients" is to acquaint students with the psychological characteristics of a person suffering from chronic somatic diseases. The psychological factors of risk and anti-risk of somatic and psychosomatic diseases are considered; personality changes and transformation during chronic somatic illness; the problem of acute and chronic psycho-emotional stress and its role in the origin and course of somatic diseases; psychological aspects of preventive medicine; main problems of psychodiagnostics in the somatic diseases clinic; principles, methods and technologies of psycho-correction work with these groups of patients.

Keywords: *clinic, preventive medicine, psychosomatics, psychosomatic patients, risk factors, internal picture of health, health standards, models of health, mental health, stress, periods of life, professional burnout, emotional burnout, psychoprophylaxis, psychodiagnosis, psycho-correction, groups of patients, psychological factors, disease course, healthy lifestyle.*

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	<u>Галузь знань</u> 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна	
	<u>Спеціальність</u> 053 «Психологія»		
Модулів - 1	<u>Спеціалізація:</u> Психологія	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів - 2		4-й	4-й
		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин - 90	<u>Рівень вищої освіти:</u> бакалавр	8-й	8-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 4 самостійної роботи студента - 2		<i>Лекції</i>	
		16 год.	2 год.
		<i>Практичні</i>	
		16 год.	6 год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		58 год.	82 год.
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Психологія соматичних хворих» полягає в ознайомленні студентів із психологічними особливостями людини, яка страждає на хронічні соматичні захворювання. Розглядаються психологічні чинники ризику та антиризiku соматичних та психосоматичних захворювань; зміни та трансформація особистості протягом хронічного соматичного захворювання; проблема гострого та хронічного психоемоційного напруження, його роль у виникненні та протіканні соматичних захворювань; психологічні аспекти превентивної медицини; основні проблеми психодіагностики в клініці соматичних захворювань; принципи, методи та технології психокорекційної роботи з групами таких хворих.

Предметом навчальної дисципліни «Психологія соматичних хворих» є вивчення загальнотеоретичних основ психосоматики, впливу на організм хворого екзогенних та ендогенних чинників, що провокують психосоматичні захворювання.

Завдання:

1. Характеристика основних психологічних чинників ризику та антиризiku соматичних та психосоматичних захворювань.
2. Вивчення порушень когнітивних функцій, особистості та соціального функціонування хворих на соматичні захворювання.
3. Визначення психологічних факторів формування здорового стилю життя населення.
4. Засвоєння основних психодіагностичних методик, що застосовуються в клініці соматично хворих.
5. Вивчення основних принципів, підходів і методів психологічної допомоги соматично хворій людині.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- ✓ основні психологічні чинники ризику та антиризiku соматичних та психосоматичних захворювань;
- ✓ основні варіанти порушень когнітивних функцій та особистості при соматичних захворюваннях;
- ✓ принципи, методи та технології психокорекційної роботи з групами таких хворих;
- ✓ психологічні проблеми психогігієни та психопрофілактики.

вміти:

- ✓ використовувати на практиці основні психодіагностичні методики обстеження хворих;
- ✓ провести збір анамнестичних даних та психологічний аналіз даних історії хвороби та історії життя пацієнта;
- ✓ застосовувати деякі психокорекційні техніки.

Вивчення навчальної дисципліни «Психологія соматичних хворих» спрямовано на формування таких компетенцій:

Загальні компетентності:

- ✓ здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- ✓ навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- ✓ здатність вчитися і оволодівати професійними знаннями;
- ✓ здатність бути критичним і самокритичним;
- ✓ здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ✓ здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

Фахові (спеціальні) компетентності спеціальності:

- ✓ здатність і готовність аналізувати та моделювати психологічні феномени та їх динаміку;
- ✓ емпатійність, толерантність;
- ✓ здатність і готовність мислити критично, системно
- ✓ розуміння основних теоретичних понять, термінів, законів та закономірностей психологічної науки;
- ✓ знання юридичних та морально-етичних, нормативно-регулятивних засад професійної діяльності психолога і готовність неухильно дотримуватись їх.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ I

Змістовий модуль 1. «Психологічні особливості соматичних хворих».

Тема 1. Роль та місце клінічної психології в профілактичній медицині.

Психологічні фактори формування здорового стилю життя населення. Профілактична парадигма в сучасній медицині. Психологічні засади та фактори профілактичної роботи. Поняття первинної, вторинної, третинної профілактики. Основні принципи та положення Європейської Хартії зі зміцнення здоров'я. Концепція „хворої” та „здорової” поведінки. Проблема здоров'я та здорового стилю життя. Основні психологічні чинники здоров'я: 1) поведінкові фактори, 2) емоційні патерни, 3) когнітивні чинники, 4) соціальна підтримка, 5) демографічні фактори, 6) особливості копінг-поведінки, 7) вживання та зловживання речовинами, 8) види поведінки, що сприяють здоров'ю, 9) дотримання правил з підтримання здоров'я та прихильність до них, 10) стресори, 11) життя з хворобою.

Тема 2. Принципи, етапи та організація профілактичних заходів (психологічні аспекти). Психогігієна та психопрофілактика.

Принципи профілактики: комплексність, мультидисциплінарний підхід, етапність, динамічність, принцип максимально раннього початку, урахування культурно-етнічних особливостей. Етапи: 1) виявлення початкового рівня інформованості населення про те чи інше захворювання, 2) виявлення готовності населення брати участь у профілактичних програмах, зацікавленості в підтримці здорового стилю життя, загальні комплайентні установки населення, 3) вивчення психологічних особливостей різних груп населення (учасників і не учасників профілактичних програм, хворих і здорових і т.п.), 4) проспективне дослідження зв'язків психологічних характеристик з виникненням факторів ризику, 5) проспективне дослідження зв'язків психологічних характеристик з виникненням і розвитком конкретного захворювання, 6) розробка психологічно обґрунтованих методів впливу на населення з метою профілактики захворювань. Поняття психогігієни та психопрофілактики.

Тема 3. Психосоматичні та соматопсихічні розлади, психологічні аспекти психосоматичних розладів.

Проблема хронічного болю: поняття, психологічна діагностика та психокорекція. Сучасні підходи до проблеми психосоматичних та соматопсихічних розладів. Основні концепції психосоматичних захворювань: психоаналітичні концепції (Фрейд, Данбар, Александер); антропологічна концепція (Вайзеккер); інтегративні моделі; концепція алекситимії; концепція профілю особистості; теорія стресу; нейрофізіологічний напрям;

психоендокринний, психоімунний напрямок і т.і. Проблема особливостей соматичних захворювань у хворих на психічні розлади, особливості їх психодіагностики та психокорекції. Соматоформні та дисоціативні (конверсійні) розлади. Проблема соматизованої депресії. Проблема хронічного болю, психологічні методи об'єктивізації больових відчуттів. Проблеми психалгій. Особливості психокорекційної роботи з пацієнтами, які страждають на хронічний біль.

Тема 4. *Вплив хронічного захворювання на особистість.*

Особистість та хвороба. Проблема преморбідних особливостей і постморбідних змін особистості. Хвороба як самостійна психотравмуюча ситуація. Проблема механізмів психологічних захистів та копінгів у хворих на хронічні соматичні захворювання. Проблема якості життя соматично хворих. Роль преморбідних особливостей у формуванні, перебігу та виходу захворювання (акцентуації характеру, фрустраційна толерантність, особливості копінг-поведінки, когнітивні стилі і т.і.). Основні варіанти постморбідних змін особистості у хворих на соматичні розлади. Когнітивні розлади у цих груп хворих. Проблема взаємовпливу преморбідних особливостей, постморбідних змін та психологічних факторів ризику хронічних соматичних захворювань.

Змістовий модуль 2. «Психологічна допомога соматичним хворим».

Тема 5. *Внутрішня картина хвороби, поняття, будова, закономірності формування та функціонування.*

Особливості внутрішньої картини хвороби при різних соматичних захворюваннях. Поняття ВКХ. Історія вивчення проблеми. Роботи Р.О. Лурія, Б.В. Зейгарнік, В.В. Ніколаєвої. Рівні ВКХ: сензитивний, емоційний, когнітивний, мотиваційний, поведінковий. Класифікація типів ВКХ: адекватний, гіпернозогностичний, гіпонозогностичний, дізгармонійний, анозогностичний. Методи дослідження ВКХ. Особливості ВКХ при різних соматичних захворюваннях. Фактори, що впливають на формування та функціонування ВКХ.

Тема 6. *Психологія терапевтичного процесу.*

Взаємини "лікар – хворий", проблема терапевтичного середовища, терапевтичного альянсу та комплайєнсу. Комунікативна компетентність лікаря.

Особливості сучасного терапевтичного процесу. Поняття терапевтичного середовища, терапевтичного альянсу та комплайєнсу. Комунікативна компетентність лікаря як професійно важлива ознака. Поняття комунікативної толерантності. Проекції та контрпроекції в відносинах „хворий – лікар”. Синдром емоційного вигорання у медичних спеціалістів. Особливості вербальних та невербальних комунікацій в межах лікувального

процесу. Ефект плацебо. Основні моделі взаємин „хворий – лікар”: 1) керівництво, 2) партнерство, 3) контрактна модель. Основні форми терапевтичного альянсу, основні види комплайєнсу. Психосвітні програми для різних груп медичних спеціалістів.

Тема 7. *Вплив екстремальних подій на соматопсихічне здоров'я людини.*

Посттравматичні стресові розлади. Поняття екстремальної події. Основні види екстремальних подій (природні, антропогенні, техногенні). Основні психологічні механізми впливу екстремальних подій на соматопсихічне здоров'я людини. Поняття посттравматичних стресових розладів. Поняття гострих стресових розладів. Критерії їх діагностики та диференційної діагностики. Основні психологічні фактори ризику виникнення посттравматичних стресових розладів, їх характеристика. Психодіагностичні методи діагностики посттравматичних стресових розладів (Місісіпська шкала, Шкала Горовітца і т.і.). Особливості психокорекційної роботи з соматично хворими людьми, які пережили різні екстремальні події (принципи, етапи, методи та техніки).

Тема 8. *Психокорекційна робота з соматично хворими: принципи, основні напрямки, задачі та техніки.*

Проблема психологічного втручання в клініці соматично хворих. Основні задачі клініко-психологічних інтервенцій: профілактика, лікування, реабілітація та розвиток. Особливості реалізації психокорекційних програм в клініці соматично хворих. Проблема інтердисциплінарного підходу до реабілітації пацієнтів з соматичною патологією. Основні психокорекційні методи: когнітивний, поведінковий, психодинамічний, гуманістичний, тілесно орієнтований, гештальт-терапія і т.ін. Релаксаційні техніки. Критерії оцінки ефективності психокорекційних програм. Профілактика суїцидальної поведінки у соматично хворих. Психологічна допомога сім'ям, в яких є хворий на хронічне соматичне захворювання. Психологічна допомога пацієнтам з негативним прогнозом перебігу захворювання.

1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. «Психологічні особливості соматичних хворих».												
Тема 1. Роль та місце клінічної психології в профілактичній медицині.	10	2				8	12	1				11
Тема 2. Принципи, етапи та організація профілактичних заходів (психологічні аспекти). Психогігієна та психопрофілактика.	12	2	2			8	12		1			11
Тема 3. Психосоматичні та соматопсихічні розлади, психологічні аспекти психосоматичних розладів.	11	2	2			7	11		1			10
Тема 4. Вплив хронічного захворювання на особистість.	11	2	2			7	11		1			10
Разом за змістовим модулем 1	44	8	6			30	46	1	3			42
Змістовий модуль 2. «Психологічна допомога соматичним хворим»												
Тема 5. Внутрішня картина хвороби, поняття, будова, закономірності формування та функціонування.	11	2	2			7	11	1	1			10

Тема 6. <i>Психологія терапевтичного процесу.</i>	11	2	2			7	11		1			10
Тема 7. <i>Вплив екстремальних подій на соматопсихічне здоров'я людини.</i>	12	2	2			8	11		1			10
Тема 8. <i>Психокорекційна робота з соматично хворими: принципи, основні напрямки, задачі та техніки.</i>	12	2	2			8	11					10
Разом за змістовим модулем 2	46	8	8			30	44	1	3			40
Усього разом	90	16	14			60	90	2	6			82

2. Теми практичних робіт

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
МОДУЛЬ І			
Змістовий модуль 1. «Психологічні особливості соматичних хворих».			
1	Тема. Роль та місце клінічної психології в профілактичній медицині.	2	1
2	Тема. Принципи, етапи та організація профілактичних заходів (психологічні аспекти). Психогігієна та психопрофілактика.	2	1
3	Тема. Психосоматичні та соматопсихічні розлади, психологічні аспекти психосоматичних розладів.	2	1
4	Тема. Вплив хронічного захворювання на особистість.		
Змістовий модуль 2. «Психологічна допомога соматичним хворим»			
5	Тема. Внутрішня картина хвороби, поняття, будова, закономірності формування та функціонування.	2	1
6	Тема. Психологія терапевтичного процесу.	2	1
7	Тема. Вплив екстремальних подій на соматопсихічне здоров'я людини.	2	1
8	Тема. Психокорекційна робота з соматично хворими: принципи, основні напрямки, задачі та техніки.	2	
Разом		14	6

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Ден фор	Заоч фор
1	Тема. Роль та місце клінічної психології в профілактичній медицині.	7	11
2	Тема. Принципи, етапи та організація профілактичних заходів (психологічні аспекти). Психогігієна та психопрофілактика.	7	11
3	Тема. Психосоматичні та соматопсихічні розлади, психологічні	7	10

	<i>аспекти психосоматичних розладів.</i>		
4	Тема. <i>Вплив хронічного захворювання на особистість.</i>	7	10
5	Тема. <i>Внутрішня картина хвороби, поняття, будова, закономірності формування та функціонування.</i>	7	10
6	Тема. <i>Психологія терапевтичного процесу.</i>	7	10
7	Тема. <i>Вплив екстремальних подій на соматопсихічне здоров'я людини.</i>	8	10
8	Тема. <i>Психокорекційна робота з соматично хворими: принципи, основні напрямки, задачі та техніки.</i>	8	10
Усього разом		58	82

За виконання самостійної роботи, студент звітується написанням рефератів.

7. Індивідуальні завдання

Згідно навчальних планів – не передбачено.

8. Методи навчання

Під час викладання курсу використовують наступні методи навчання:

- індуктивний метод – для вивчення явищ від одиничного до загального;
- дедуктивний метод – для вивчення навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного;
- аналітичний метод – мисленнєвого або практичного розкладу цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак;
- проблемний виклад матеріалу – для створення проблемної ситуації;
- пояснювально-ілюстративний метод – для отримання знань студентами на лекціях, з навчальної або методичної літератури, сприймання та осмислення фактів, оцінки, висновків;
- репродуктивний метод – при виконанні індивідуальних завдань діяльність студентів, певною мірою, носить алгоритмічний характер, завдання виконуються за інструкціями, згідно зразків та прикладів.

9. Методи контролю

Для студентів денної форми навчання: усне опитування на практичних заняттях, захист індивідуальних домашніх завдань, реферування наукової літератури, розв'язання психологічних задач, модульні тестування.

Для студентів заочної форми навчання: захист контрольної роботи, захист індивідуальних завдань, реферування наукової літератури, тестування.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Змістовий модуль № 1				МК 1	Змістовий модуль № 2				МК 2	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4		Т 5	Т 6	Т 7	Т 8		
7	7	7	7	20	8	8	8	8	20	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

- Опорні конспекти лекцій.
- Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД).
- Нормативні документи МОН України.
- Наочні посібники та відеофільми.
- Матеріальні засоби навчання, комп'ютерне забезпечення.

12. Рекомендована література

Базова

1. Губенко І. Я. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування: підручник / І. Я. Губенко, О. С. Карнацька, О. Т. Шевченко. К. : Медицина, 2018. 312 с.
2. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навчальний посібник: для вищих навчальних закладів / Л. І. Дідковська. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 264 с.
3. Клиническая психология: учебник / Под ред. Б.Д. Карвасарского. СПб: Питер, 2010. 456 с.
4. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека. СПб.: Питер, 2008. 345 с.
5. Никоненко Ю. П. Клінічна психологія: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2016. 368 с.

Допоміжна

1. Александер Ф. Психосоматическая медицина. М., 2000.
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. СПб, 2008.
3. Всероссийская науч.–практ. конф. с междунар. участием. Курск : КГМУ, 2011. С. 427– 431.
4. Заседа Ю. И. Медико-психологические характеристики пациентов с психосоматическими и соматоформными расстройствами в контексте клинично–психопсихологического исследования // Медична психологія. № 3. 2015. С. 36 – 44.
5. Любан-Плоцца Б., Пельдингер В., Креггер Ф., Ледерах-Хофман К. Психосоматические расстройства в общей медицинской практике. СПб, 2000. 312 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: Підручник. К., 2004.
7. Максименко С.Д., Коваль І.А., Максименко К.С., Папуча М.В. Медична психологія / За редакцією академіка С.Д. Максименка. Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 520 с.
8. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: Навч. посібник / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк, А.Ф. Косенко, Т.У. Кочергина. К.: ІНОКС, 2002. 272 с.
9. Психотерапевтическая энциклопедия / Под ред. Б.Д. Карвасарского. СПб, 2000.

10. Сидоров П.И., Парняков А.В. Введение в клиническую психологию. В 2 томах. М. Екатеринбург, 2000.
11. Шестопалова Л. Ф. Комплайенс больных с алкогольной зависимостью : монография / Л. Ф. Шестопалова, Н. Н. Лесная. Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. 156 с.
12. Шестопалова Л. Ф. Умови і закономірності формування комплайєнсу хворих на неврологічні та психічні розлади (психологічний аналіз) / Л. Ф. Шестопалова, В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко // Медицинская психология. 2015. Т. 10, № 1 (37). С. 3–7.
13. Шестопалова, Л. Ф. Проблема терапевтического альянса в психиатрии и неврологии / Л. Ф. Шестопалова // Психология здоровья и болезни: клиничко-психологический подход: Шестопалова Л.Ф. Роль терапевтичного альянсу в процесі формування комплайєнсу хворих на неврологічні та психічні розлади / Л.Ф. Шестопалова, В.А. Кожевнікова, О.О. Бородавко // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2013. Т. 11, Вип. 8, Ч. 2. С.: 550 – 556.
14. Шестопалова, Л. Ф. Типологічні особливості рольових позицій лікарів в умовах сучасного лікувального процесу / Л. Ф. Шестопалова, В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко // Український вісник психоневрології. 2012. Т. 20, вип. 2 (71). С.: 117–120.
15. Шестопалова Л.Ф. Доверие в системе отношений врача и пациента и психологические факторы его формирования / Л.Ф. Шестопалова, О.А. Бородавко // Обозрение психиатрии и медицинской психологии имени В. М. Бехтерева. 2014. № 3. С.: 42–47.
16. Шестопалова Л.Ф. Довіра до лікаря як чинник формування комплайєнсу хворих на неврологічні та психічні розлади / Л.Ф. Шестопалова, В.А. Кожевнікова, О.О. Бородавко // Медицинская психология. 2013. Т. 8, № 4 (32). С.: 3 – 6.
17. Ялом И. Групповая психотерапия. СПб, 2000. 315 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека ім.В.І.Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Обласна наукова бібліотека (м.Рівне, майдан Короленка,6). URL: <http://www.libr.rv.ua/>
3. Рівненська централізована бібліотечна система (м.Рівне, вул. Київська,44). URL: <http://www.cbc.rv.ua/>
4. Наукова бібліотека НУВГП (м.Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (інформаційні ресурси у цифровому репозиторії)
5. Психологічний сайт. URL: http://www.syntone-spb.ru/library/books/content/1068.html?current_book_page=all

